

КРИТИКИ И ПРИКАЗИ

Александар ХРИСТОВ, „СОЗДАВАЊЕ НА МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА“ I—IV Скопје „Мисла“ 1985

Со овој монографски труд авторот си поставил задача да работи една значајна автентична историска материја за големите напори и движечки чекори што биле направени во текот на едно столетие, за да се прикаже вековниот пркос и предизвик, за да се достигне пиесталот на слободата. Во ова столетие биле направени крупни напори да се изгради македонската државно-правна мисла, да се презентира автентичното право на македонскиот народ за самоопределување и за создавање сопствена национална држава. Тоа е едно богато наследство, богат извор на државно-правната мисла создадена на македонска почва, во интерес на вековните стремежи на македонскиот народ да ја постави својата егзистенција во семејството на слободните народи. Во трудот е разработена општествено-политичката раздвиженост, разностраност и разновидност за самоопределување на македонскиот народ и за создавање сопствена македонска национална држава.

Работејќи врз оригинални изворни материјали, врз една својствена научно-истражувачка пос-

тапка, авторот се потрудил да ни претстави една целосна историска ретроспектива за создавањето на македонската држава. Како резултат на таа макотрпна оригинална работа тој тематски ја распределил целокупната материја во четири специфично одредени и својствени периоди. Тоа се мошне значајни тематски целини кои во својата тематска полнота го одредуваат тематскиот опус на еден одреден период, кој е стриктно означен и димензиониран од нашата историографија и од историјата на политичко-правната мисла. Тоа се типични тематски целини за периодите: 1878—1919; 1919—1941; 1941—1945 и 1945—1978. Ваквата тематска распределба е научно оправдана и приемлива зашто ги прикажува клучните пунктови од развојот на нашата понова и најнова историја. Во трудот се вовлекува првената нишка и лажмотивот да се покажат генезата и историскиот развој и во создавањето на македонската држава. При поставувањето на основните појдовни фактори во создавањето на елементите на македонската држава, авторот прво се осврнува врз пре-

родбенските чекори во борбата за црковно-училишната и просветно-културната автономија како определено право за самостоен политички живот, и како обид за создавање сопствена македонска држава. Тие основни компоненти придонесувале за натамошниот развој на државно-правната мисла, на државно-правниот концепт за остварување на правото на македонскиот народ за самоопределување и за создавање сопствена македонска држава. На централното место се поставени значајните поставки за почетокот на македонското националноослободително движење од периодот на Источната криза. Притоа е определен поставениот статус на Македонија врз основа на членот 23 од Берлинскиот договор и потоа организирањето на револуционерната борба од страна на македонските кресненски востаници и донесувањето Правилата — Уставот и документите на Македонската лига како важни фактори во развојот на државно-правната мисла и на длабоко содржајна платформа за создавање на македонската национална држава. Овој значаен пункт во поставувањето на државно-правниот концепт на Македонија е многу значаен и суштествен, бидејќи во него дошла до најголем израз идејата и суштинската определба за создавање сопствена македонска држава. За ова сведочат многу значајните документи и акти што се подготвени да го регистрираат државно-правниот статус, постоењето на проектираната нова држава на Балканот. Овие државно-правни документи, подготвувани во духот на современата буржоаска европска правна мисла, сведочат за се-

риозниот пристап на неговите носители, кои одговорно присталиле во создавањето на правните контури на новата македонска држава. Во своите фундаментални основи тие претставуваат клучен момент за историјата на натамошниот развој на македонската државно-правна мисла.

За изградувањето на државно-правниот концепт е мошне значаен периодот на македонското националноослободително движење од 1893 до 1912 година. На ова прашање авторот посветува соодветно внимание, акцентирајќи ги теоретските основа на Внатрешната организација за автономна Македонија, изразени во нејзините документи и категорички поставени особено во документите на Рилскиот конгрес. Со добро поставената аргументација авторот го разграничува ставот на Внатрешната организација за автономија од ставот на врховистите, кои сметале дека автономијата на Македонија е преодна етапа во нејзино присоединување кон Бугарија. Тој став не е становиште на Внатрешната организација, како што тоа се третира од современата бугарска историографија, туку на врховизираните елементи и тој е осуден од самата Внатрешна организација, од нејзините официјални тела и од нејзините конгреси. Ставот на Внатрешната организација бил категоричен, изричен став, дека автономијата се сфаќа како самостојна држава или пак во рамките на Балканската федерација. Новата држава требало да се изгради како резултат на националноослободителната, на револуционерната власт, а со стремеж за воспоставување на територијални-

от интегритет на Македонија. Туку е поврзана и идејата за балканска федерација и за други видови федерација, каде што Македонија би имала положба на суверена држава.

Како аргумент на своето образложение, авторот во трудот посебно ја образложува државно-правната мисла која се развивала во услови на револуционерната борба на македонското националноослободително движење. Акцентот е ставен на Илинденското востание и на Крушевската република, како нова етапа во конституирањето на македонската државност и независност. Дадено е верзирано образложение на идејно-политичката платформа во државно-правниот концепт, особено со истакнување на декретите на Крушевската република, организацијата на нејзината револуционерна власт, воопшто на правната и на меѓународната положба на Македонија за време и по востанието. Согледувањето на овој нов континуитет за извојување на националната слобода и за создавање македонска национална држава, авторот го аргументира со бројните акти и декларации за изградување на македонската држава за време и по востанието, со посебно акцентирање на одлуките на Рилскиот конгрес и стриктното определување на македонскиот суверенитет. Тој континуитет се разработува преку програмските декларации на Народнофедеративната партија за време на Младотурската револуција. Тоа е концептот за ново изразување на македонската државно-правна мисла, со барање за презентирање на македонскиот народен суверенитет како посебна федерална еди-

ница — Македонија или во рамките на таканаречената Источна Федерација.

Идејно-политичката платформа на македонската државно-правна мисла е изразена и преку концептот за создавање на македонската држава во борбата на македонските социјалисти, потоа и преку погледите на Крсте Петков Мисирков за државно-правниот статус на Македонија, каде што е вклопена и солидната разработка на становиштата на целокупната македонска колонија во Петроград за територијалниот интегритет на Македонија и за создавање македонска држава. При разработката на новосоздадената состојба со разделбата на Македонија на три, односно на четири дела за време на балканските војни и за време на Првата светска империјалистичка војна, авторот континуирано ја следи идејата за македонската самодржавност преку погледите и ставовите на одделни македонски дејци кои ја презентирале македонската национална мисла, изразувајќи ги интересите на македонскиот народ со инсистирање пред меѓународната јавност за чување на територијалниот интегритет на Македонија, за почитување правото на самоопределување на македонскиот народ и за создавање на македонска држава. Тој проблем авторот го презентира и преку истакнување на новите видови државно-правно конституирање во Македонија пред Париската мировна конференција и со одбележување на правната положба на Македонија во меѓународните договори.

Континуирано следејќи го развојот на македонската државно-

правна мисла, авторот ја разработува и борбата за остварување правото на македонскиот народ за самоопределување и за сопствена држава во периодот помеѓу двете светски војни. Новонастанатата положба со поделбата на Македонија претставува нова етапа во поставувањето политичко-програмските барања и поразвиените политички акции во развојот на новите квалитетни и идејно-политички основи на македонската државно-правна мисла. Особено новите идеи и погледи се изразуваат преку појавата на ВМРО (обединета) и нејзиниот концепт за државно-правната положба на Македонија. Тоа се проширени нови разбирања за македонската држава и нејзината поставеност во различни алтернативи. Во тој континуитет, присутна е постојаната борба во трите дела на Македонија за македонскиот национален идентитет и за продолжување на борбата за самоопределување, за национално и социјално ослободување, за создавање своја национална држава. Во трудот на авторот посебен акцент е даден на идејно-политичките определби на Комунистичката партија на Југославија за правото на македонскиот народ за самоопределување. Тоа е значајна теоретска разработка, во која е согледана перспективата во решавањето на македонското прашање. Соодветно внимание е дадено и на идејните погледи и на борбата на македонците во Пиринска и во Егејска Македонија за остварување правото на самоопределување и за создавање сопствена македонска држава.

Во монографскиот труд на Александар Христов значајно вни-

мание е обрнато на авнојско-асномската епоха со презентирање на идејно-политичката и правната теоретска анализа на програмските становишта на КПЈ за решавање на националното прашање во Југославија. Посебно е одбележан Титовиот придонес во современата теорија за нацијата и за правото на самоопределување. Оттука идејните поставки за правото на македонскиот народ за самоопределување и за изградување своја држава во Југословенската Федерација се најсуществено определени и разработени, со посебно акцентирање на улогата, местото и значењето на АВНОЈ и на историскиот придонес на АСНОМ за државното устројство на Федерална Македонија во рамките на Југословенската Федерација. Тој грандиозен чин е вообличен во континуитетот на основните идејно-политички и историски претпоставки за создавањето на македонската држава. На образложен начин авторот ги разработува сите суштински определби од законодавно-правен аспект во создавањето на новата држава, како своевидна круна на вековитите стремежи на македонскиот народ за создавање своја држава. Образувајќи го тој појдовен пункт во нашата современа историја, авторот во четвртата книга изложува солидна историја на државно-правниот развиток на Народна, респективно на Социјалистичка Република Македонија. Тоа е комплексен преглед на грандиозниот политички и општествен развој и растеж на нашата Република.

Александар Христов со својот извонредно забележителен моно-

графски труд презентира своевидна историја за создавањето на македонската држава. Трудот претставува голем придонес за историјата на општествено-политичката и правната мисла, за историо-

графијата. Во својот монографски труд авторот покажува дека суверено владее со материјата и со тоа претставил едно научно вредно дело.

Х. А. — ПОЛЈАНСКИ

„МАКЕДОНСКАТА ЛИГА И УСТАВОТ ЗА ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА ОД 1880 ГОДИНА”, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања на Универзитетот „Кирил и Методиј” и „Мисла”, Скопје, 1985 год.

Научните откривања што ги направи македонската историографија во последниве години придонесоа за доизјаснување и за нова поставеност на низа појави од поновиот развој на нашето минато. Тоа се особено познанијата за развојот на националноослободителното движење до шеесеттите, седумдесеттите, осумдесеттите и деведесеттите години на XIX век. Тоа е клучен период во развојот на нашата понова историја, што му претходи, како важна фундаментална компонента на националноослободителното движење од предилинденското време.

За научното прочување на оваа епоха особено се стојносни откривањата на документацијата за „Привремената влада на Македонија“ од 1880/1881 година и „Правилата—Уставот на Македонскиот востанички комитет во Кресненското востание“ од 1878 година. Со откривањето на оваа документација и со нејзиниот научен третман се утврди дека Привремената влада на Македонија претставува самобитно македонско движење, чија појава е стриктно по-

врсана со самостојниот национален и социјален развој на македонскиот народ. Изворното откривање на ова значајно обединување за самобитноста на Македонија, на македонскиот народ и на народностите, претпоставува надоврзување на идејната платформа на Македонското (Кресненско) востание од 1878/1879 година. Токму тоа најаргументирано се потврдува со откривањето на „Правилата—Уставот на македонскиот востанички комитет“, кој претставува значаен и оригинален документ. Во него многу јасно и вредно се разјаснува развиената национално-социјална мисла и достоинствената свест на македонскиот народ за создавање своја сопствена македонска држава. Затоа, овој значаен документ претставува и автентична повелба на слободата, која стојносно расветлува една значајна етапа од нашето националноослободително движење.

Во научниот третман на овие значајни појави од националноослободителното движење се навестуваат и познанија за постоењето на едно друго револуционерно